

XXI. PÜSPÖKI JELENTÉS

1942. november 19.

Enyedy Andor tiszáninneri református püspök beiktatásán Ravasz László prédikál 1942. február 23-án a Miskolc-belvárosi templomban – Köszöntjük „elsősorban dr. Enyedy Andort, kit a tiszáninneri egyházkerület bizalma ültetett a püspöki székbe. Csupa derű, szellem, jóság egész lénye, újszerű s mégis az örökkévalóság exponense.”

Nagyméltóságú Főgondnok Úr!
Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

1914. október 31-én, a dunamelléki egyházkerület közgyűlésén, Baksay Sándor így kezdette püspöki jelentését, életében az utolsót:

„*A földön is harag,
Az égen is harag,
Piros fűszálak és
Piros napsugarak.*”

Pedig még *az* a világháború csak kiseded előjátéka volt *ennek a* mostaninak, amelynek kellős közepében állunk. Véres a föld, véres az ég, véresek az óceánok. Mi lesz ennek a vége?

Halottaink

Nem profétálhatunk, kötelességünket kell teljesíteni. Első az emlékezés: a dunamelléki egyházkerület minden alkotó tagjával, gyülekezetével, iskolájával és egyéb intézményével együtt áldó kegyelettel emlékezik meg elesett honvédóinkról, akik érettünk mentek a halálba. Minden vércseppjük legyen magvetés, nevük csillag, példájuk ihlető erő, áldozatuk igazolás múltra és jogcím a jövő felé. Ezek között is, mint mindannyiának vezérét, a hősi halottak láthatatlan és dicsőséges magyar hadseregének, *a lelki honvédségnek ezereskapitányát: vitéz Horthy Istvánt*, Magyarország kormányzóhelyettesét, idézzük lelkünk elé s nevét feljegyezzük egyházkerületünk krónikás könyvében, mint ahogy feljegyezte minden jólelkű magyar, fiatal vagy öreg, a szívében. Hódolunk neked, ezeréves Magyarország első leventéje!

Ellépkednek előttünk az elmúlt év halottai. Ideleenn fáradt emberek voltak, mindegyik megmegrskadt a maga terhe alatt, amint most elsuhanak előttünk, az élet és az ifjúság lehellel csap reánk.

Legelőbb *dr. Némethy Károly*, a magyar közigazgatás elméletének és gyakorlatának mestere ment el, a törvényalkotásnak művésze, az el nem fáradó, halálíg hű, kicsinyben és nagyban egyaránt példaadó szolgálatnak az embere, aki a budapesti református egyházközségnek s később a budapesti református egyházmegyének életében maradandó alkotásokkal örököltette meg emlékezetét.

Utána lépdel *Bernát István* súlyos egyénisége, ki a nemzetgazdaságnak etikai alapjait tárta fel, kinek élete és tanítása bizonyágtétel és igazolás mellett, hogy az élet előbb szellem, azután anyag s az igazi javak gyümölcsei csak az erkölcs fáján teremnek.

Nyomukba lép *Neményi Imre* a századvég és a századforduló egyik legjellegzetesebb igazgatási és művelődéspolitikai pályájának a vándora, ki a nyugalom éveiben a Baár-Madas intézet igazgatására és gondozására fordította minden idejét és erejét.

Legutoljára *gr. Teleki Tibor* koronaőr, a pesti egyházmegye gondnoka ment el. Jóság, előkelőség, becsület és hűség volt a lénye: egy úr, aki szolgál, mert ezt tartja a legnemesebb életformának. Emléke legyen áldott s példája nemzedékeken át világítson!

Nemcsak a mi sorunkból, a szomszédságból is nevek kiáltanak felénk. Nevek, amelyeknek viselőit ideleenn többé nem látjuk. Elköltözött *Pálóczi Czinke István* a szlovákiai magyar református egyház egykori püspöke, konventjének lelkes elnöke, ki profétai szóval, kemény kézzel, lángoló szívvel, költői lélekkel tartotta össze és kormányozta fenyegetett népét, míg bele nem fáradt és haza nem jött. Imádságai, zoltárfordításai, dicséretei a magyar kegyesség és áhitat nárdusolaját időálló finom edényekként hordozzák.

Kidőlt *Sztranyavszky Sándor*, a dunáninnyi evangélikus egyházkerület daliás felügyelője, az erő,

bátorság és akarat példája. Nemsokára elnöktársa: *D. Kovács Sándor* dunáninneni evangélikus püspök követte, ki egy emberöltőt szolgált az egyháztörténeti katedrán s onnan állott bele, túl a 70 éven, a gyakorlati egyházszerzés és egyházigazgatás szent robotjába.

Még a tavaly novemberben halt meg hirtelen, íróasztalánál, *Macdonald Webster Jakab*, a budapesti skót misszió egykori lelkésze, a skót egyház kontinentális és missziói bizottságának főtitkára. Nem ismertem idegen embert, aki annyira megértette volna a magyar lelket, mint ő. Nem volt olyan barátunk, aki jobban tudott volna szeretni s odaadóbban szolgált volna nekünk, mint ő. Bánatunkban nem volt gyöngédebb vigasztalónk, hibáinknak keményebb feddője, elesettségekben erősebb támaszunk. Nem a romantika, hangulat, vagy a ritkaságok kedvelése hajtotta felénk, hanem lelkének a magyar lélekkel való olyan különös egybehangozása, amelyet csak egy örökkévaló s előreterelő Világművész tud teremteni. 14 évig élt közöttünk, megtanult magyarul, nemcsak prédikált, de műveivel a magyar egyházi irodalmat is gazdagította. A skót polgári iskola megszervezésével a budapesti reformátusságot egy szép intézménnyel ajándékozta meg. Mikor, az összeomlás után, nyugat elzárkózott előlünk, mint egy belpoklos Lázártól a lakomázó dús: Webster úr volt az, aki először szólaltatta meg a magyar igazságot, aki először szólaltatott meg magyar embert a református skót társadalom olyan pontjain, ahonnan szavuk áthallatszott óceánokon s megtalálta az utat a népek lelkiismeretébe. Alig két emberöltő alatt államaink kétszer üzentek hadat egymásnak, de az a barátság, ami Macdonald Webster urat és skót atyjafiait a református magyarokkal egybefűzte, túlélte minden viláégést, mert Krisztusra fundáltatott; igazság volt benne és tiszta szeretet.

Halott lelkészeink sírjára dobjunk egy-egy szál virágot. Itt nyugszik *Árokháty Béla* a református ének- és zene rajongó művelője és történetének lelkes magyarázója; *Balogh Ferenc* Fótnek hű és bölcs pásztora; *Ádám Imre* a kölkedi fáradt szolga, a magányos tűnődések embere; *Báthory Dániel* a kevesen hű, alázatos és kedves lélek; *Veress István* a korán megroppant, kemény férfiú s a sor végén, mint Alfa és Omega ifjú és öreg; *Varga Sándor* ny. lelkész, a pátriárchák korában, amikor már mindent elrendezett és betelt az étellel és *Arányi János* kecskeméti vallástanár, életmunkája kezdetén, fiatal özvegyet és apró árvákat hagyva maga után.

Tanári testületünk *Szombathy Béla* ny. szentendrei polgári iskolai igazgatót gyászolja, ki életét iskolájára tette fel, vesztette el és az evangélium ígérete szerint – nyerte meg.

Elbúcsúzunk

Mély fájdalommal vette tudomásul a pestkörnyéki egyházmegye, az egész egyházkerület és református közvélemény, hogy *Szász Lajos* megvált gondnoki állásától. Közöttünk való forgolódása olyan emlékeket hagyott hátra, amelyet sohasem engedünk elhalványodni. A háborús Magyarország legnehezebb őrhelyén álló kemény vitéztől, aki egymaga egy zászlós tábornok jelentett számunkra, azzal a reménységgel búcsúzunk, hogy a vihar után, könnyebbébe beálltával, újra itt fogjuk látni magunk között.

Tíz évig vezette az ország művelődéspolitikáját, vallási és közoktatási ügyeit *Hóman Bálint*. Ritka adományt nyert Istentől: nagy elméleti tudás mellett ügyességet a gyakorlati politikában, tervet alkotó képzeletgazdagság mellett a kivitelre fordított szívós akaratot. Bár ő maga a római katolikus egyháznak hű fia, de mint tudós, megismerte és értékelte a magyar protestantizmus művelődéstörténeti jelentőségét és a református szellemiség hivatását. A történettudós tárgyilagos megállapításait, mikor már készen voltak, kétségtelenül behintette enyhe fénnel, alig tárgyasítható kedvességgel nem egy drága emlék a református édesanyáról, a bölcs és jóságos nagybátyáról. A Darányi-család hagyományos református szelleme katholicizmusának nem ártott, magyarságának és egyetemes emberségének

sokat használt. Mikor elköszöntünk tőle, meg kell mondanunk, hogy személyében is szeretjük s nemcsak közéleti nagyságát becsüljük meg, hanem barátságát is.

Köszöntések

Új emberek érkeztek, vagy pedig a régiak új minőségben jelentek meg a porondon. Köszöntjük őket igaz szeretettel. Elsősorban *dr. Enyedy Andort*, kit a tiszáninneri egyházkerület bizalma ültetett a püspöki székre. Csupa derű, szellem, jószág egész lénye, újszerű s mégis az örökkévalóság exponense. Legyen áldott közöttünk való szolgálata!

Elnöktársa, *Farkas Géza* tiszáninneri főgondnok, most tölti be szolgálatának tizedik évét. Küldjük feléje szívbeli örömünk és jókívánságaink kifejezését.

Tíz éve szolgál esperesi minőségében *Gilicz Sándor* is, akit egyházmegyéje meleg szeretettel ünnepelt. Csatoljuk az ott elhangzott jókívánságokhoz a miénket is.

A pestkörnyéki egyházmegye megválasztotta új gondnokát *dr. Réthely Ferenc-et*. Ismerős közöttünk, mint jogász, adminisztrátor, politikus, mindenek felett pedig mint igaz magyar református ember. Bizalommal tekintünk szolgálata elé s Isten segítő kegyelmét kérjük reá.

Testvéri szívvel üdvözljük a dunáninneri evangélikus egyházkerület újonnan megválasztott püspökét: *Kardos Gyula* balassagyarmati lelkészt és felügyelőjét: *Laszkáry Gyula* urat. Kérjük Istent, hogy szolgálatuk olyan és egybehangzó legyen végig, amilyen szép volt együttindulásuk.

Szinyei Merse Jenő titkos tanácsos úr vette át Hóman Bálint örökét. Már eddig is megnyerte szívünket jóindulata, szolgálatkészsége, előzékenysége és igazságossága. Reméljük, hogy az idők során ezek a benyomások mély alapérzésekké és törhetetlen meggyőződésekké válnak.

Rendkívül nagy örömünkre szolgált, hogy *Fáy István* államtitkár úr felsőbb parancsra megmaradt őrhelyén. Nagyrabecsülésünket, bizalmunkat és hálánkat hű szolgálata állandóan mélyíti és erősíti.

Kőrösi Csoma Sándor

Az idén volt 100 esztendeje, hogy Dardzsilingben, a Himalája lábainál, egy kőcellában meghalt *Kőrösi Csorna Sándor*. Arany szerint vannak emberek, akik éltető eszmévé finomulnak. A megtestesülésnek ez a titokzatos visszaja senkin sem szemlélhető olyan világosan, mint Kőrösi Csoma Sándoron. Már diák korában a padlón alszik, párna helyett vékony ködmönét gyűrve feje alá, mert nem kényeztetheti el testét, aki olyan dolgokat forgat fejében, mint ő. Jó korán kezdi félrerakogatni az eladott cipók árából kapott filléreket, hogy pénze legyen a legképtelenebb magyar álom megvalósítására. Nincs a nagy emberek képcsarnokában egyetlenegy sem, akinél a hivatástudat olyan korán, olyan tisztán felébredt volna, aki hivatásáért, ébredő öntudatától kezdve utolsó lehelletéig akkora áldozatot hozott volna, aki az élet megáldozásának ezt a roppant szertartását olyan következetesen, a pillanatok egyhangú és változatlan próbaállásainak szenvedéssorozatán át hajtotta volna végre, mint Kőrösi Csoma Sándor. És a magyar önismeret lappangó szenvedélye, a titokfejtő kérdezősködés: mi magyarok kik vagyunk, honnan jöttünk és merre tartunk? – senkiben sem élt olyan tiszta és mégis emésztő világossággal, mint őbenne. Az, hogy életművének rendkívüli a tudományos értéke, szolgálata egy nagy birodalomnak felbecsülhetetlen és megfizethetetlen katonai és politikai hasznot hajtott, egészen mellékes jelenség ahhoz képest, hogy a XIX. században közöttünk élt, tőlünk ment el s mégis örökre a mienk maradt valaki, aki többet szenvedett a vértanuknál, aki hívőbb volt a hitvallóknál, aki a legszebb magyar álmodta, a legnehezebb magyar keresztet hordozta s akinek a magyarság összességével, a lelki magyarsággal titokzatosabb és teljesebb közössége volt, mint bárki másnak. Pedig ő volt a legmagányosabb, a legárvább

magyar-székely bikshu¹ a Himalája kőkolostorának küszöbén, amint népe számára halhatatlanságot kéreget a lassan ellépdelő századoktól.

A háború

Tulajdonképpen csak egyetlen egy életkérdés áll ma előttünk és ez a *háború* kérdése. Az egyház örökkévaló üzenetet hirdet e múlandó világban. Csak akkor teljesíti hivatását, ha az, amit mond, idő felett álló igazság. De az, ahogyan mondja, a pillanat edényeit tölti ki, most és itt, épen nekem és neked szól. Ebből következik, hogy ma az egyháznak legnagyobb problémája a háború, mert a háború az egész életet betöltő, minden pillanatot és mindnyájunk sorsát meghatározó alkalomrendszer. Az igehirdetésben álljon előttünk a katona, aki megy a harctérre, vagy pedig már ott van és végzi nagy szolgálatát; a hitves, a gyermek, a család, akiknek köréből harctérre ment s akik hazavárják; álljanak előttünk, akik hősi halottat siratnak: szülők, gyermekek, hitvesek; az aggódó és félelmes szívűek, akik retteget gondolnak a holnapra, minden riadt mesét elhisznek és továbbadnak; a hirtelenkedő magyarok, akik elégedetlenek, mindent jobban tudnak, máról-holnapra meg tudják és meg akarják váltani a világot; a fáradt, robotos emberek, akik már alig bírják a kettős terhet, egyszóval, álljon előttünk az ember úgy, ahogy e mai időkben vergődik, fuldokol, menekül, reménykedik és hitében triumfál, s ennek az embernek hirdessük az örökkévaló evangéliumot. Az egyháznak most, amikor a világ eresztékei recsegnak és széthullani látszik a teremtett mindenség, most kell különös erővel bizonyosságot tenni arról az Igéről, amely Alfa és Omega, amely kezdetben volt, Istennél volt és Isten volt; amelyikből egy jotta meg nem változhatik, még ha egybe takartatnak is az egek. Ez az Ige a mi Urunk Jézus Krisztusban testesült meg, aki épen ezért tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Ez az első és legfontosabb feladat. A másik ehhez hasonló: a hadbavonultak hozzátartozóinak, hadi özvegyeknek és hadi árváknak gondozása, általában véve egy roppant nagy együttes szeretetmunka a háború okozta hiányok pótlására és sebek gyógyítására. A látható egyháznak ez még az utolsó alkalma: megmentheti magát, ha teljesíti a szeretet királyi törvényét. Ezt a munkáját az egyház Urának parancsára, egyedül előtte felelve végzi, függetlenül minden földi hatalmasságtól. Pártok felett állván, épen olyan erővel hangsúlyozza a háború által reánk rótt kötelességek teljesítésében a legmagasabb követelményt, mint amilyen bátran hirdeti, hogy a háború magában véve rossz, a gyűlölet nem Istentől való indulat s az élet-halál küzdelem gyehehnavölgyében is a békesség és a jóakarát szent karácsonyáról prófétál. Buzdítjuk katonáinkat a harcra, de nem az ellenség gyűlöletére; imádkozunk a győzelemért, de olyan győzelemért, amelyben Isten és az igazság győz. Hálás csodálattal nézzük a magyar katona eredményeit, de ellenségeink értékét le nem szállítjuk, őket nem bántalmazzuk; mindig a szuverén Istent hirdetjük, akinek gondolatai nem a mi gondolataink s nem őt kell a mi akaratunkhoz hozzátörni, hanem magunknak kell az ő akaratára reá édesedni. Egyszóval az evangéliumot kell hirdetnünk. A háborús többlet: a még tisztább Ige, a még áldozatosabb szeretet és a még hívebb imádság. Egyetemes egyházunk vezetősége nem fárad el a lelkipásztori munka irányításában s elvárja, hogy az egyház minden tisztviselője teljes odaadással segítsen e kezdemények megvalósításában.

Levente-mozgalom

A levente-mozgalom egyre nagyobb arányokban bontakozik ki. Ennek a mozgalomnak egymagának szinte akkora az évi költségvetése, mint ezelőtt harminc évvel az egész magyar köznevelése volt. Óriási

¹ buddhista szerzetes

² diadalmaskodik

felelősséget vállaltak azok, akik ennek a munkának az élén állanak. Mivel ismételten hitet tettek arról, hogy az egész nagy nemzetnevelő munkát valláserkölcsi alapon, az egyházak ihletésének igénybevételével kívánják véghezvinni s miután a levente-mozgalomban az egyház a maga egész ifjúságát kezébe kapja: történelmi felelősségünk tudatában teljes erőnkkel oda állottunk e mozgalom mellé. Állásfoglalásunk sok kérdést tisztázott s még fel sem mérhető nehézségeknek és bonyodalmaknak vette elejét. Azóta is egyre fokozódó lelkesedéssel támogatjuk a levente-mozgalmat. Kívánatosnak tartom, hogy minél több fiatal lelkipásztor leventeoktatónak képeztesse ki magát. Nem szabad attól visszariadni, hogy a laktanyák szelleme, hangja más, mint az evangélizáló termeké: épen a mi feladatunk, hogy az evangélium hangját és szellemét belevigyük az ifjúság katonai nevelésébe. Kötelességünknek tartom, hogy minden lelkipásztor, saját gyülekezetében, de ható sugara egész területén is, minden erejével szolgálja ezt a nagy vállalkozást, amelyhez fogható a magyar nemzet az általános és kötelező ingyenes népoktatás kimondása óta nem vett magára. Sajnálatosnak tartom, hogy a magyar református ifjúsági munka nem teljes és nem egységes, mert kifele nehezen tájékozódnak az emberek a református ifjúsági munka és a keresztyén ifjúsági egyesületi munka egymáshoz való viszonyának a kérdésében. Ez igen lényeges hátrányt jelent reánk nézve azzal a katholicizmussal szemben, amelynek ifjúsági munkája is tökéletesen egységes és egyházi. Épen azért kívánatosnak tartom, hogy minden gyülekezet minél előbb adja meg a végső szervezetet a kebelében folyó református ifjúsági munkának, csatlakozzék ezzel a református ifjúsági egyesületek szövetségéhez s ez által foglalja el helyét a keresztyén ifjúsági egyesületek összefogó keret-szervezetében.

Ugyanez áll a leány-levente munkára is. Az előzetes kérdések eldöntése s a megfelelő törvényhozási vagy kormányzati előkészítés útján bármikor megindulhat a munkának ez az ága is s akkor nekünk készen kell állanunk alkalmas segítőinkkel a szolgálatra úgy, hogy segítők legyünk és ne lassan, tárgyá váló segítettek. Ezért siettem, hogy a nyár folyamán maga az egyház rendezze meg a maga leánylevente-képző tanfolyamát, s ezt a Baár-Madas épületében fényes sikerrel meg is tartottuk.

Lelkész-, tanár- és tanítóhiány

A háborúval járó nagy világalakulásból következik, hogy aggasztó *lelkész-, tanár- és tanítóhiány jelentkezik*. A tanítókra nézve van egy megegyezésünk a kultuszminiszter úrral, hogy csak püspöki engedéllyel vesz át felekezeti tanítót az államhoz. Kissé későre jött a megegyezés, mert már nagyon sok tanítónk átment az államhoz és főképen nemzetiségi vidékeken helyezkedett el. Tanári állásokra nézve ilyen megegyezés nincs s bizony megtörténik, hogy kivált helyettes tanárainknak máról-holnapra hült helyét találjuk. Legutoljára egyik leányiskolánk nőtanárát vitték át egy pestvidéki fiúgimnáziumhoz, olyan nagy a tanárihiány az államnál.

A lelkészhiány ma még csak mint segédlelkészhiány jelentkezik. A hadrakelt honvédség sok derék, fiatal lelkészünk katonai szolgálatát veszi igénybe és idehaza a megszorított munkát megfogyatkozott erővel kell ellátnunk. A kilátások sem nagyon kecsegtetőek. A mi akadémiánknak még nincs oka panaszkodni, de Debrecenben, Kolozsvárra már alig iratkozott be elsőéves theológus.

A kérdést maga a korszellem fogja megoldani, azonban nagy kötelességeink vannak nekünk is. Először az, hogy *tegyük olcsóbbá* a lelkésznevelést; minél több jótanuló részére ingyenessé a tanítói pálya végzését s komolyan lássunk hozzá, hogy jövőendő tanárainkat mi neveltessük, lehetőleg már az egyetem első évétől kezdve. Ezen a téren egyházkerületünk már tett bizonyos kezdő lépéseket. Az egyházmegyék áldozatkészségéből, amelyet nem tudok eléggé dicsérni, a nagykőrösi tanítóképzőnkben 12 ingyenes helyet szerveztünk azzal, hogy aki ezt az ingyenes helyet megkapja, kötelezi magát a mi egyházunkban való szolgálatra. A sok nehézséggel küzdő, de magas hivatásáról meg nem feledkező

kőrösi egyházközség vállalta a maga tetemes részét ezekben a terhekben is. A rendelkezésemre álló csekély összegekből már megkíséreltem Szegeden, a tanárképző főiskolába olyan hallgatókat segélyezni, akiktől azt várom, hogy majd a mi iskolánkban helyezkednek el. Theológiánkon az egyházkerületnek a theológus diákok segélyezésére fordított hozzájárulását költségvetésünkben 2000 P-vel felemeltük. Mindez nem elég és elég csak akkor lesz, ha személyenkénti kiválogatással tudjuk évi szükségletünk jó részét fedezni, diákok taníttatásával. Századokon keresztül csináltuk, nem lehet olyan nehéz újra belejönni. – A másik fontos követelmény a *lelkészi, tanári és tanítói állások fizetési színvonalának az emelése*. Ezt maga az egyház megcsinálni nem tudja; tanítói, tanári állásoknál nem is tudhatja. De egész erejével hirdetheti azt az igazságot, hogy a következő nemzedék erkölcsi komolysága, szellemi felkészültsége attól függ, milyen tanítói, tanári és lelképásztori egyéniségek végzik a nevelés nagy munkáját. Hiszem, hogy a hullámhegyet felváltja a hullámvölgy s nem lesz mindig fenékig tejfel a gazdasági pálya sem, különösen a gyorsan megüresedett helyeknek hirtelen átképzett egyénekké váló betöltése után. Hiszem azt is, hogy a nyugodt és békés világ megint megbecsüli a szellemi pályákat és a szellemi pályák közül azokat, amelyek kiváltképpen önzetlenek, szinte szerzetesieknek nevezhetők: a pásztori és nevelői pályákat. De azért nekünk a lelkészi állások átszervezésével, ahol szükséges, szaporításával, ahol a kényszerűség parancsolja: összevonásával sietnünk kell. Mikor készen leszünk a magyarországi reformátusság gazdasági erejének felvételére irányuló előkészületekkel, világos lesz előttünk a kép: a magyar reformátusság hány lelkészi állást kíván meg, e szolgálatért milyen fizetést tud biztosítani s hogy lehet minden erőnek okos felhasználásával a szükségleteket rendszeresen és gazdaságosan kielégíteni. – De fel kell hívnom az egyházkerület figyelmét arra is, hogy a hirtelen jelentkező segédlelkész-hiány parancsára revízió alá kell vennem, ki mellé lehet káplánt adnom és ki mellé nem. Amikor annyi fiatal lelkészünk a fronton szolgál, sok a katonai kórházakban teljesíti kötelességét, mindenkinek, aki még testi és lelki erőinek teljes birtokában van, panasz nélkül kell elhordoznia egy 50%-os munkatöbbletet. Nincs más menedékünk és segélyforrásunk, mint a Krisztus szolgáinak megkétszerezett erőfeszítése s addig, amíg a felfokozott munkának első hősi halottai nem jelentkeznek, hirdetem azt a meggyőződésemet, hogy ezen a téren még nagy lehetőségek állanak előttünk.

Reverzális-kérdés

Istennek egy különös intézkedése, amely egy magyar író lelkét mélyen megrendítette és életfolyamát új mederbe terelte, az ország figyelmét újra reáirányította közéletünknek egyik nagy nyomorúságára: a *reverzális kérdésre*. Nem érdeke a magyar államnak, a magyar kormányzatnak, hogy minden egyes házasságkötés alkalmából, tehát a magyarországi házasságkötéseknek óriási nagy százalékánál, a felekezeti villongások felújuljanak és méreganyaggal teljék meg egymásrautalt magyar emberek lelke. Nem lehet vallás erkölcsi és krisztusi érdek testvért testvérral, apát fiával, hitestársat hitestárral, a rokonság egyik felét a másik felével elkeseredett harcra szembe állítani. A magyar kormányzat erkölcsi felelősségének kérdése lett már a reverzális ügy. Nem érdeke továbbá egyik egyháznak sem, tehát a többségben levő egyháznak sem, hogy a reverzális kérdésével saját hívei lelkét megrázza, esetleg túlzott mértékben próbára tegye; nem érdeke egyik egyháznak sem, hogy az elkeseredett és fellázadt felek a megkötött házasságok megdőbentőn nagy számánál *ne vegyék igénybe az egyházi áldást*. A magyar református egyház a maga részéről minden áldozatra kész, ha ezzel felekezeti közti életünknek ez a súlyos betegsége meggyógyulhat. De azt is hangsúlyoznunk kell, hogy fegyellemmel és lelkesítéssel, törvénnyel és evangéliummal magának a református egyháznak kell ezt a harcot megvívnia, mert annyi védelmet kap csupán, amennyi élő hitet és szent meggyőződést tud gyermekei lelkében felébreszteni.

Magyarságmentés

Ha a háború után Magyarország visszakapja régi határait, megint nemzetiségi ország leszünk. De akár lesz nemzetiségi ország, akár nem, magyarságát mindenképpen életre-halálra érdekli, fenyegeti és igényli a körülöttünk kialakulandó új világ. A Szent István-i állameszme egy nagyon szép történelmi emlék, de manapság már nem sok hasznát vesszük, mert amíg mi jogtörténeti elmefuttatást tartunk a soknyelvű állam előnyeiről: megesz a farkas vagy a medve. Ezért hovatovább, mind határozottabban kialakul az egyetlen helyes politika: a magyarság erőinek fejlesztése, etnikai, gazdasági, szellemi és erkölcsi életképességének fokozása. Amilyen nagy véteknek tartom a magyarságba beolvadt idegen származású egyéneknek a faj-magyarság sértő emlegetésével csendes kitessekelését; amennyire megértem, hogy akár Zrínyi Miklós, akár Petőfi Sándor, akár Fadrusz János, akár Rákosi Jenő idegessé vált volna egy olyan politikai jelszó hallatára, amely őt másodosztályú magyarrá és állampolgárrá kívánja lefokozni: épen olyan szükségesnek tartom, hogy a tiszta magyarságban rejtőző erőket öregbítsük. Ez az asszimiláltak érdeke is. Hiszen azért olvadtak be a Zrínyiek, Pázmányok, Petőfik, Gárdonyi Gézák, mert a magyarság Arany Jánosokat, Balassa Bálintokat, Deák Ferencet termelt. Minél magasabbrendű a magyarság minősége, annál nagyobb a vonzó ereje s ha netalántán a magyarság egy elhanyagolt néprajzi furcsasággá zsugorodnék: az asszimiláltak lehullanának róla, mert győz a központtól elszakadni kívánó erő, ha meggyengül a központ vonzó ereje. Ezért tartom olyan okos dolognak a sárospataki kollégiumból kiindult mozgalmat, mely a tehetséges magyar gyermekek kiválogatását és felnevelését célozza. Benne a mi régi református kollégiumaink hagyományának megújulását látom: a jómódú diákok teremtsék elé a szegénysorsú, de tehetséges diáktársak nevelésének költségeit. Ezért támogatom a Zilahy Lajos jelképes iskoláját, akármilyen kicsiny keretek között valósulhat is meg, a kezdet kezdetén.

Ebből a szempontból értékelem annak a néhány fiatalembernek, főképen segédlelkésznek baráti társaságát, akik a Szeretetszövetség szárnyai alatt összefogtak magyarságmentő munkára. Már áll a nagyszékelyi árvaház a kihalt magyar gyülekezet helyén, viruló német református gyülekezet kellős közepén, ahová magyar gyermekeket vesz fel ez a társaság s ezzel a nagyszékelyi református elemi iskola magyar tagozatának létszámát és a létszámmal együtt járó államsegélyt biztosítja. Ez a munka új ágakat hajtott Alapon és Orciban; mindkét helyen egyke által kipusztított vidéken ültette el a magyar fajta aranyágacsáját. Ide tartozik az a munka is, amely Daday Lőránt dési tanfelügyelő, egykori kedves tanítványom kezdeményezésére indult. Olyan erdélyi gyermekeket, akik az elrománosodás veszélyének voltak kitéve, vagy annak már prédái is lettek, százával áthoztak ide a Dunántúlra, Duna-Tisza közére s magyar lélekben, piros vérsejtekben, fizikai és lelki erőben meggazdagodva vitték újra haza. Ennek a munkának rendszeressé kell válnia s azt hiszem, a magyar református egyház minden tiszthordozója, különösen pedig a nőszövetségi és ifjúsági munkájának minden tagozata a legnagyobb készséggel áll a szolgálatába.

Végül meg kell emlékezni még arról, hogy a Filadelfia anyaház egyik diakonisszája: Raviczky Mária testvér, Erdélyben, Szolnok-Doboka vármegyében kezdte sorbalátogatni az elrománosodott magyar szórványokat. Szolgálatára, bizonyágtételére megmozdultak a lelkek. Felfigyelt a vármegye derék főispánja: gróf Bethlen Béla is. A kultuszminisztérium csodálatos érdeklődést és megértést tanúsított, s egyetlen egy akta nélkül, protekció és tárgyalások kirekesztésével, máról-holnapra, egy elárvelt udvarházban megnyitották az 50 magyar gyermeket befogadó Filadelfia szórványinternátust. Mikor már minden kész volt, akkor váltottunk levelet a minisztérium megfelelő ügyosztályával, utólagosan adva formát az előbb megszületett lényegnek. Most már három diakonissza testvér végzi ott a szolgálatot csendben, reklám nélkül, igazán Isten dicsőségére.

A Magyar Bibliatársulat

Az idén az egyházi közvélemény kétszer is felfigyelt a Magyar Bibliatársulat megalakulására. Az eszperes jelentésekből látom, milyen mély benyomást tett ez a kezdeményezés a lelkekre, de azt is, hogy félreértések támadhatnak a Magyar Bibliatársulat rendeltetése körül. Nagyon erősen hangsúlyozom, egyetemes magyar református egyházunk hivatalos és felelős vezetőivel tökéletes egyetértésben azt, hogy egy olyan biblia társaságot, amely szegény embereket és széles néprétegeket kíván hozzájuttatni a Szentíráshoz, mindnyájunknak támogatni kell. De ha egyesek azt a ki nem mondott szándékot táplálnák, vagy azt a látszatot akarnák kelteni, mintha a háború ideje alatt magyar református emberek ki akarnák csavarni a Brit és Külföldi Bibliatársulat kezéből a magyar biblia kiadását, amelyet immár több mint száz éve óriási áldozattal ad ki és terjeszt a magyar nép rétegei között: ez ellen a gondolat ellen a magyar lovagiasság és erkölcsi előkelőség nevében tiltakoznom kell. Mi a magyar biblia kiadását csak akkor vehetjük át, amikor a Brit és Külföldi Biblia terjesztő Társulattal erre nézve szabadon és testvériesen megegyeztünk. De akkor minden egyéb feladatunknál sürgősebben ezt a nagy, becsületbeli tartozást kell lerónunk. Erről azonban csak a békeidő eljövetelekor lehet tárgyalásokat folytatni. Végezetül a magyar Biblia kiadását nem egy egyesületnek, hanem magának a református egyháznak, illetve a két evangéliumi egyháznak kell legelső és legsajátosabb feladataként vállalnia.

Oncsa.³ Hangya

Vigyáznunk kell arra, hogy az új Magyarország felépítéséből a reánk eső részt kivegyük s azt ne csak jognak, hanem kötelességnek, viszont nemcsak tehernek, hanem igénynek is tekintsük. Ezért innen is kérem és buzdítom egyházkerületem minden pásztorát, tanulmányozza az Országos Nép és Családvédelmi Alap (ONCSA) munkáját, amelyről Egyetemes Konventünk részletes tájékoztatót adott ki, vegye ki részét a helyi bizottságok munkájából és örködjék a felett, hogy magyar református ember ne húzza a rövidebbet azért, mert nincs avatott szószólója.

Örömmel figyelem azt a munkát is, amit a Hangya végez a magyar nép gazdasági és erkölcsi megszervezése terén s melegen támogatom minden olyan törekvést, amely egyrészt a Hangya egyre növekedő jelentőségű munkájának gyümölcseit minél szélesebb református néprétegekre is ki akarja terjeszteni, másrészt a magyar református egyház lelkipásztorait és tiszthordozóit a szövetkezeti eszme szolgálatába egyre odaadóbb munkásságba akarja bevonni. Az egyetemes konvent gondoskodott arról, hogy ennek az együtt-munkálkodásnak felelős irányítói legyenek a konventi missziói bizottság munkásai között.

Alapítványok

Tavaly ünnepeltük 150 esztendő évfordulóját az 1791: XXVI. tc. meghozatalának, amely százados harcok után kimondja, hogy a mindkét református egyház a kezéhez adott kegyes alapítványokat szabadon kezeli és sáfárkodásáról csupán a fejedelemnek, az államfőnek számol. 150 esztendő múlva újra kísért az államkormányzat az a törekvése, hogy a főfelügyeleti jog tartalmát, amelyet az államfő a kultuszminiszter útján gyakorol, egyre kiterjesztőbben magyarozza és az egyházi alapítványok kezelésére olyan befolyást gyakoroljon, amely az ország alaptörvényeivel ellenkezik és egyházunk krisztusi méltóságába ütközik. Ennek tünete volt az a per, amely a *Rauszek Jucika alapítvány* jogi személyisége és kezelése körül indult egyházkerületünk s a királyi kincstár között. A pert első fokon egyházkerületünk meg-

³ Országos Nép és Családvédelmi Alap

nyerte s a kincstár egyezségi ajánlatot tett, amely szerint, ha a költségek fizetése alól mentesül, keresetét visszavonja. Az egyezségi ajánlathoz azonban a minisztérium illetékes államtitkára nem járult hozzá.

Ugyanilyen természetű mérkőzés folyik egy másik vonalon. Egyik miniszteri rendelet (1300–1932. N. M. M. eln. sz.⁴) az alapítványi kórházak felügyeletét egy olyan bizottságra bízta, amelyet a törvényhatóság küld ki a maga tagjai közül. Napnál világosabb, hogy a jogszabály alkotója a vármegyei s általában a törvényhatósági alapítványi kórházak igazgatására gondolt s esze ágában sem volt jogi bonyodalmat teremteni azzal, hogy ezt a rendelkezést egyházi alapítványok által fenntartott kórházakra is alkalmazza. Annyival inkább nem, mert az előbb említett alaptörvéynél fogva az egyházi alapítványok ellenőrzését a fő kegyúri jog alapján az államfő maga, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által gyakorolja. Ez a rendelkezés pedig azt parancsolja, hogy az alapítványi kórház költségvetése, számadása, egész gazdálkodása, tehát a legelemibb életnyilvánulásai a törvényhatóság által kiküldött bizottság hatálmában álljon, amely viszont a belügyi kormányzat alá tartozik. Mégis az lett az eredmény, hogy a belügyminisztérium egyik ügyosztálya, igénytelen nézetem szerint, elsietett határozattal, úgy döntött, hogy az egyházi alapítványok által fenntartott kórházak is a szóbanlevő rendelkezés hatálya alá esnek. Ebből az következnek mireánk nézve, hogy a Filadelfia Diakonisszaintézeti Alapítvány közkórházának minden döntő ügyét egy olyan bizottság intézné, amelyet a székesfőváros közgyűlése küld ki az összes székesfővárosi alapítványi kórházak ügyeinek az intézésére, amelyben a fenntartónak helye nincs, s amely elvben lehet az alapítvány egyházi jellegétől akár csillagászati távolságokban, akár pedig az ellenséges indulat test-közelségében. Most még előzetes tárgyalások folynak a nehézség kiküszöbölése céljából, de már föl kell hívnom az egyházkerület figyelmét arra, hogy ilyen rendeleti jogalkotással őrlődtek fel iskolafenntartási jogaink is. Épen azért elvi okokból mindent el kell követnünk arra, hogy ez a jogsérelem, amelyet a jogszabály alkotó nem akart, a végrehajtásra hivatott szervek maguk is átallanak: egyházi közéletünk megháborításában hatását ne éreztesse.

Itt kell jelentést tennem egy új alapítvány létrejöttéről, amely a dunamelléki egyházkerületet csak közvetve érdekli ugyan, de ilyen formában nagyon érdekli. Egykori derék halasi tanárunk: *Szathmáry Sándor* és felesége, *Pethő Julianna*, fiatalkorukban egy darab sívó⁵ homokot vettek Halas határában és négy kieffer⁶-körtefát ültettek el benne. Isten csodálatosan megáldotta munkájukat. Ebből a kezdeményből a magyar mezőgazdaságnak egyik felemelő fejezete, külföldi vonatkozásban is egyik legszebb eredménye, Halas határában pedig e munkás emberpár keze nyomán az ország egyik legszebb kertgazdasága fejlődött ki. Ezt az egész vagyont özv. Szathmáry Sándorné Pethő Julianna református és magyar köznevelési célokra hagyta. Szép, úri házat és kertjét a halasi református polgári iskolának hagyta internátusi hajlékul; 180 hold birtokát a halasi egyházközségnek; 438 holdas másik birtokából és 30 holdas szőlőkertjéből alapítványt létesített, amely *Szathmáry Sándorné Pethő Julianna alapítvány* címen arra van hivatva, hogy jövedelméből a budapesti teológiai akadémia végzett hallgatói közül az arra érdemesek külföldi egyetemeken és tanulmányutakon öregbítsék tudományukat. Az alapítványt egy kuratórium gondozza, amelynek a mindenkori dunamelléki püspök az elnöke. Ő nevezi ki a kuratórium másik két tagját, egyiket lehetőleg a halasi lelkipásztorok közül, a másikat alkalmas világi egyének közül. A hagyatéki tárgyalás megtörtént; az alapítólevél elkészült; a kuratórium tagjaivá kinevezem: Máthé Elek halasi lelkipásztort, ki az alapítvány tevőnek, kérésére, igen értékes tanácsokkal szolgált és Debreczeni

⁴ népjóléti és munkaügyi miniszteri rendelet

⁵ széltől sodort

⁶ helyesen: kieffer

Sándor dr. egyházkerületi ügyészt, aki mint jogász és gazda egyaránt kiváló szolgálatokat tehet az alapítvány ügyének. Azt a gyakorlatot kívánom követni, hogy az alapítvány működéséről az egyházkerület püspöke minden évben tájékoztassa a közgyűlést s ezzel az egész nagyjelentőségű alapítvány működését a református közvélemény érdeklődésének fényudvarába helyezem.

Szolgálataim

1941. november 22. A délvidéki egyház elnökségével: Ágoston Sándor püspökkel és Kurcz Henrik főgondnokkal értekezlet. 27. Franklin Társulat Irodalmi Tanácsa ülésén elnököltem. 29. Lelkészi szolgálat.

December 1. A kelenföldi gyülekezet férfi körében előadást tartottam Kijelentés és korszellem címen. 2. Vármegyei közigazgatási bizottsági ülés. 4. Konventi elnökségi tanács. 6. Lelkészi szolgálat. 8–9. A délvidéki református egyház meglátogatása Zomborban. A konferenciát vezettem, az istentiszteleten prédikáltam. 11. Kozma Miklós temetésén szolgáltam. 13. Theológus-esten előadást tartottam A theológus diák címmel. 15. Akadémiai ülés, felsőház, külügyi bizottság. 16. Kecskeméti Jogakadémia kormányzótanácsa, d. u. Szeretetszövetség. 17. Felsőház, Nemzeti Kaszinó választmányi ülése, Diákszövetség estje. 18. Franklin Társulat Irodalmi tanácsának ülésén elnököltem. 19. Magántanári vizsgálaton elnököltem, d. u. felsőházi ülés. 25. Rádiósprédikáció. 26. Némethy Károly temetése. 27. Pozsonyi-úti gyülekezetben prédikáltam. 29. Filadelfia est. 31. Rádió felolvasás.

1942. január 1. Tisztelgő küldöttségben Kormányzó Úrnál, rádiósprédikáció. 7. Esperesi értekezlet, d. u. missziói előadók értekezlete. 8. Missziói előadók értekezlete, este nőszövetségi konferencia megnyitó áhítata. 9. Nőszövetségi konferenciát vezettem. 12. Akadémián osztályülés. 13. Vármegyei közigazgatási bizottság. 14. Nemzeti Kaszinó választmány. 15. Konventi értekezlet a Délvidéki Egyház visszacsatolása tárgyában, konventi elnökségi tanács, D. u. Kálvin János társaságban előadás A megszentelt házasetel címen. 18. Rádiósprédikáció. 19. Akadémiai összes ülés. 20. Templomi szolgálat. 22. Sub auspiciis gubernatoris⁷ doktori avatáson résztvettem, Bernát István temetésén szolgáltam. 23. Ref. Élet kft. ülés, d. u. Lőránffy Zs. Diakonisszaház igazgató-tanácsi ülésén elnököltem. 25. Nemzeti Kaszinó közgyűlése, Országos Kaszinó közgyűlése. 28. Erdélyi férfiak egyesületének képviselőivel értekezlet. 29. Tanyamissziói bizottság, Felsőház Külügyi bizottsága, Franklin Irodalmi tanácsa. 30. Lelkészképesítő vizsgálat, s. lelkészek kibocsátása.

Február 3. Kisfaludy Társaság tagválasztó közgyűlése. 4. Miniszterelnökkel a konventi elnökség tárgyalásokat folytat, d. u. Nemzeti Kaszinó választmányi ülése. 5. Darányi-ház biz. ülése. 6. Felsőház. 7. Akadémia igazgató tanács, Ref. Élet kft. gyűlés. 9. Akadémiai osztályülés. 10. Vármegyei közgyűlés, Johann államtitkárral tárgyalás, a budapesti egyházmegye közgyűlése. 11. Tárgyalás a levente-leány mozgalom ügyében. 12. Vm. közigazgatási bizottság; értekezlet a pesterzsébeti cserkészcsapat ügyében. 13. Felsőházi ülés. 14. Felsőházi ülés. 15. Rádiósprédikáció. 16. Lelkészi értekezleten bibliamagyarázat, felsőház, Corvin-testület évi közgyűlése. 17. Kálvin-téri férfikörben előadás: A férfi és a nő az evangélium szemléletében. 18. Országgyűlés: a kormányzóhelyettes megválasztása. 19. Nőszövetségi előkészítő bizottsági ülés. 21. Kormányzóhelyettes látogatását fogadom. 23. Enyedy Andor püspök beiktatásán szolgálok. 24. Reggeltől 27-én estig konventi bizottságok, elnökségi tanács, Országos Zsinati Bizottság, közben főpolgármesternél értekezlet Darányi-ház ügyében. 28. Székesfehérváron előadást tartottam Faj, nép, nemzet a magyarság szempontjából címen.

Március 1. A S. D. G.-nak a Művelődés Házában tartott Darányi-ünnepélyen emlékbeszédet mon-

⁷ „a kormányzó jelenlétében” – kitüntetéses doktorrá avatás kifejezése

dottam Darányi Kálmánról. 3. Az Erdélyi férfiak által rendezett cikluson előadást tartottam Erdély szerepe a magyar művelődésben címmel. 5. Franklin Irod. tanács, tisztelgő látogatás a kormányzóhelyettes úrnál. 8. Rádiósprédikáció. 10. Értekezlet honv. minisztérium kiküldötteivel hadiárvak ügyében. 11. Toldalaghi László gr. temetése. 12. Rauszek ü.-ben törvényszéki tárgyalás, közigazgatási bizottság. 15. Székfoglaló Petőfi Társaságban: Forradalmak a beszéd birodalmában. 16. Szigetszentmiklóson igehirdetés, zászlószentelés. 18. Pester Lloyd vezérlő bizottság. 19. Felsőház. 22. Halason igehirdetés, látogatás Szathmáry Sándornénál. 24. Egyházkerületi tanács ülése, értekezlet a főpolgármesternél, esperesi értekezlet. 25. Tanya- és szórványmissziói bizottság, este előadás a Rádióban. 27–30. Kolozsvárt, 29-én prédikáltam, este hangversenyen előadást tartottam A református egyház szeretetmunkája címmel. 31. S. D. G. virágvasárnapi zárókonferenciáján ígét hirdettem és az úrvacsorát kiosztottam.

Április 2. Kálvin-téren igehirdetés és. úrvacsoraosztás. 3. Nagypéntek, rádiósistentisztelet, úrvacsoraosztás. 5. Húsvét, prédikáció, úrvacsoraosztás. 8. Zsinati bizottság ülése. 9. Zsinati ülés. 16. Franklin Társulat Irodalmi Tanács. 17. Ösztöndíjtanács ref. hittudományi albizottságának ülése, Baldácsy-alap igazgatósági ülése. 18. Szeretetszövetség választmányi ülése. 23. Este: missziói kérdések megbeszélése. 26. Budán KIE⁸ ünnepély, ígét hirdettem. 27. Kecskeméti hétfői körben: A református nevelés. 29. ORLE⁹ és ORPSZ¹⁰ tiszti értekezlet.

Május 4. Egyházkerületi lelkészjelölő bizottság ülése, akadémiai osztályülés. 5. Konventi bizottságok ülései. 6. Konventi ülés, d. u. Baldácsy-alap közgyűlése. 7. Konventi ülés, este értekezlet Raffay Sándornál. 8. Tárgyalás a kultuszminiszterrel, este erdélyi kérdések megbeszélésére értekezlet. 9. Konventi bíróság, Magyar Szemle közgyűlése. 11. Filadelfia kebli tanácsának¹¹ alakuló ülése. 12. Vm. közigazgatási biz., akadémia, este a IV. éves theológusokat vendégül láttam teára, Akadémiában tagválasztó osztályülés. 13. Nőszövetség, akad. összes ülés. 14. Neményi Imre temetése. 15. Akadémia tagválasztó ülés. 17. 9 órakor levente istentisztelet a Hősök-terén, 11 órakor akadémiai nagygyűlés. 19–20. Baranyai lelkészértekezlet, Pécsset prédikáció, előadás a lelkészértekezleten. 21. Franklin Társulat irodalmi tanácsa. 22. Konventi megbeszélés a mátraházai diáküldülő ügyében. 23. Szathmáry Sándorné temetésén szolgáltam Halason. 24. Pünkösöd, igehirdetés, úrvacsoraosztás. 25. Konfirmációi igehirdetés, úrvacsoraosztás. 26. Levente kurzuson megnyitó beszéd, Muraközy Gyula tiszteletére rendezett szeretetvendégségen szolgálat. 27. Vértessaljai nőszövetség meglátogatása Székesfehérvárott. Istentiszteleten prédikáltam, közgyűlésen beszédet mondtam. 30. Lukács Béla miniszternél értekezlet hadiárvak ügyében.

Június 1. Felolvasás a rádióban: A könyv. 2. Értekezlet a Szathmáry Sándorné-alapítvány tárgyában. 4. Értekezlet Esze Tamás és Bodrogi Györggyel a Lorántffy diakonisszakórház ügyében. 7. Mátraházán prédikáció és előadás. 8. Akadémiai osztályülés. 11. Kecskeméti jogakadémiai kormányzóbizottságának ülése, felsőház, komáromi tanítóképző ügyében megbeszélés. 15. Theol. évfázron beszédet mondtam A Kybernéta¹² címmel, theol. választmány, egyházkerületi tanács, esperesi értekezlet, 10 éve végzetek küldöttségének fogadása. 16. Pestm. tanítóegyesületben beszéd: A magyar ref. tanítószázados tanúsága. 18. Baár-Madas záróünnepélyen beszédet mondtam: Mibe fogódzunk? 25. Franklin Irodalmi Tanács ülése. 27. Lelkeszi szolgálat. 28. Prédikáció rádiós istentiszteleten, utána a Lorántffy Egyesület Diakonissza Anyaházának felszentelése.

⁸ Keresztyén Ifjúsági Egyesület

⁹ Országos Református Lelkészegyesület

¹⁰ Országos Református Presbiteri Szövetség

¹¹ kebli tanács: diakonissza egyesület igazgatótanácsa

¹² egyházkormányzó

Július 2. Filadelfia igazgató-tanácsnak ülése. 3–4. Miskolcon püspöki értekezlet. 28–29. Felsőházi ülések.

Augusztus 1. Lelkészi szolgálat. 8. Lelkészi szolgálat. 9. Rádiós istentisztelet, prédikáltam. 13. Konventi bizottsági ülés, kerületi gazdasági albizottsági ülés. 17. Leventeünnepély Baár-Madasban, beszéd. 18. Téli ruhagyűjtési ankét a városházán, beszédet mondtam. 22. Lelkészi szolgálat Tasson. 26. Értekezlet a női honvédelmi munkaszolgálat tárgyában. 27. Horthy István kormányzóhelyettes temetése Budapesten és Kenderesen. 30. Prédikáltam rádiós istentiszteleten.

Szeptember 2. vármegyei közgyűlésen beszéltem: Horthy István emlékezete. 6. Igehirdetés Pócsmegyeren. 7. Elnökségi tanács, Móricz Zsigmond temetése Budapesten, utána: úrvacsora osztás diakoniszta-
száknak Leányfalun. 8. Leányfalun a Filadelfia Alapítvány kebli tanácsának ülése. 10–11. Lelkészképesítő vizsgálat. 11. D. u. budapesti lelkészekkel honvédelmi munkaszolgálat tb. értekezlet. 12. Lelkészi szolgálat. 15. Miniszterelnöknél a konventi elnökség előterjesztéseket tesz 16. Theol. megnyitó, kerületi tanácsülés, káplánelhelyező bizottság ülése. 17. Kerületi bírósági ülés. 18. VKM¹³-nél konventi elnökség előterjesztéseket tesz. 22. Felsőház. 24. Pázmány-egyetem megnyitó ünnepélye. D. u. Franklin Társulat irod. tanácsa. 27. Rádiós istentiszteleten prédikáltam. 28–30. Mátraházai konferencián szolgáltam. Közül: 29-én Teleki Tibor temetése Gyömrőn.

Október 1. Kardos Gyula és Laszkáry Gyula beiktatása Balassagyarmaton, üdvözlés. 3. Lórántffy igazgatótanács. 4. Női honvédelmi munkaszolgálat ügyében, budapesti ref. asszonyok ülésén elnökölttem. 5. Lelkészi szolgálat, akadémiai osztályülés. 7. Értekezlet a polgármesternél, utána: megbeszélés Johan Béla államtitkárnál Bethesda-ügyben. 8. Kilences biz. ülése, protestáns tábort püspökség ügyei. 9. Egyházmegyei értekezlet, felsőházi ülés, utána értekezlet VKM-nél. 10. Dunamelléki középiskolák igazgatói értekezlete. 12. Akadémiai osztályülés. 13. Bizalmas tárgyalás külföldi magyar reformátusok egyházi szervezete tárgyában. Hunyadi Sándor temetése. 15. Hangya vezetőségével értekezlet az együttműködés ügyében. 19. Akadémiai összes ülés. 20. Zsidó származású reformátusok pásztori gondozásának megbeszélése. 25. Prédikáció. 26. Miniszterelnöknél előterjesztések és megbeszélések. 28–29. Lelkészképesítő vizsgák, s. lelkészek kibocsátása. 29. Nemzeti Kaszinó választmánya, kerületi elnökségi értekezlet folyó gazdasági ügyekben. 31. Reformációi nagygyűlésen ünnepi beszéd a Vigadóban.

November 4. Előértekezlet az ORLE-gyűlés tárgyában. 5. ORLE választmány és közgyűlés, közgyűlésen elnöki megnyitó. D. u. felolvasás a rádióban Móricz Zsigmondról. 6. Elnökségi tanács, d. u. Filadelfia igazgatótanács. Leventeünnepély. 8. Rádiós istentiszteleten prédikáltam. 10. Segédlelkész-konferencia. 11. Segédlelkész-konferencia. 12. Jalsoviczky Sándorné temetése Nagykőrösön.

Az elnöki iktatóra érkezett 1941. nov. 20–1942. nov. 19-ig 2421 ügyirat. A püspöki hivatalba ugyanezen idő alatt 7688 drb. Fogadtam 669 egyént, illetve esetben, nagyrészt magánügyben.

Egyházmegyéek élete

Pergessük le az *egyházmegyéek életének* képszalagját, hadd villanjanak elénk a dunamelléki kálvinizmus kísértései, küzdelmei és győzelmei.

Budapest az egyházkerület napos oldala. Isten különösen kedvez neki, olyan mértékben fejlődik. Ha nem volna magában véve sírnivaló, hogy a talajavesztett magyar falusi reformátusság állandóan özönlik a városokba, különösképen pedig Budapestre: nem lehetne eleget hálálkodni azon a gyors szaporodáson és tropikus növekedésen, amit Budapesten tapasztalunk. Lélekszáma már átlépte a 140

¹³ Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

ezret és közeledik a 150 ezer felé. Azt hiszem, minden évben, csak a bevándorlás által legalább 3–4 baranyai gyülekezetnyit gyarapodik. Új gimnáziuma és internátusa február 1-én Isten különös kedvességéből megnyílik. A megindított gyűjtési akció hősi erőfeszítéssel 300 ezer P felé jár. Ezenkívül hat új vallásoktató lelkészi állást szervezett, biztosítván a javadalmasoknak a rendes gimnáziumi tanári fizetést. Szervezett még 2 egyházmegyei missziói lelkészi állást is, egyiket a kórházak gondozására, másikat pedig gyülekezetsszervezésre. A székesfőváros jóvoltából megalakíthatta a *Protestáns Énekkart* s az énekkar vezetésére megnyerte a legalkalmasabb embert: *Ádám Jenő* zeneművészeti főiskolai tanárt. Már az októberi protestáns napok alkalmával be is mutatkozott a nagyközönségnek. Illesse köszönet és hála a székesfővárost, amely 42 ezer pengő évi segélyt utalt ki erre a célra. Pasarét 98.000 pengőért lelkészi lakást és gyülekezeti termet épített, Angyalföld 35.000 pengőt fordított ifjúsági otthonra. Budapest fiatal lelkész gárdája szép eredményt mutat tudományos fokozatok megszerzésében is s meg kell említenem dr. Földes Papp Károlyt, aki a filozófiai tudományokból magántanári habilitációt szerzett a szegedi egyetemen. Tudtommal ő a legelső segédlelkész, aki ezt a tudományos fokozatot megszerezte.

Felsőbaranya panaszkodik, hogy a VIII. osztályos népiskola látszat-munkát végez. A négy felső osztály növendéke hat hónapig iskolába jár, hat hónapig cselleng s a végén kevesebbet tanul, mint az, aki hat osztályt végzett csak, de becsületes, tíz hónapig tartó tanulással. Az idén is sok áldott konferenciát rendezett presbiterekkel, nőszövetséggel, ifjakkal. A pécsi gyülekezet az idén ünnepelte megszervezésének félszázados jubileumát. Ez a nap egybeesett első lelképásztorának: *Nyáry Pálnak* 40 éves lelkészi jubileumával. Gyülekezetet és pásztorát személyesen köszöntöttem s itt emlékezem meg e hegyen épült városnak s Isten szíve szerint való pásztorának az egész magyar reformátusság ébredésében végzett nagy szolgálatáról.

A *kecskeméti* esperesi jelentés csodálkozik azon, hogy Halas a délvidéki egyházmegyéhez kíván csatlakozni s fájjalja a „tetropolis” együtteséből való kiválását. Közegyházi szempontból Halasra a Délvidéknek nagy szüksége van s Délvidékre is Halasnak. Gimnáziuma, gyülekezeti élete, új, szebb korszakba léphet e kapcsolat révén. *Kelebia*, ez az alázatos hamupipóke, az idén felhúzhatta az aranycipellőt. A belügyminiszter megváltotta a pénzügyi kormányzattól a Kelebián üresen maradt egyik rendőrségi épületet és azt az ottani református egyháznak juttatta, amelynek nem volt temploma, lelkészlakása, gyülekezeti háza, míg az állam bőkezűségéből az ottani római katolikus egyház már a szervezkedés kezdetén mindezekkel rendelkezett. Most már Kelebiának van imaháza, lelkészének lakása, a gyülekezetnek hajléka, csak a Lélek meg ne fogyatkozzék közöttük! Hálás köszönetemet kell kifejeznem a belügyi és a pénzügyi kormányzatnak e nemes cselekedetért s annak a két férfinak, aki a végrehajtásban döntő tényező volt: *Szász Lajos* pénzügyminiszteri államtitkár úrnak és *Szitás Jenő* belügyminiszteri osztályfőnök úrnak.

Külsősomogy az ifjúsági munka ellanyhulásáról beszél. A kis egyházak segélyezési akciója tovább fejlődik s éreztetni áldásos gyümölcseit. Vele kapcsolatosan vetődik fel a készpénzből élő városi lelképásztorok rendkívüli súlyos anyagi helyzete. Ahol a kis gyülekezetek szegény népsége maga is hihetetlenül szenved az általános drágulás miatt, nincs semmi segélyforrás a lelképásztor javadalmának emelésére. A készpénzfizetés pedig már néhány hónap alatt semmivé válhatik az általános drágulásban. Az első világháború alkalmából az állam a készpénzfizetésből élő városi lelkészeknek külön segélyeket utalt ki. Megfontolás tárgyává teendő, nem kell-e megint ehhez a módszerhez folyamodnunk.

A *pesti* egyházmegye esperese panaszkodik, hogy az adóhátralék egyre nő. Ez már az általános elszegényedésnek egyik jele. Eleinte azt tapasztaltuk, hogy reményeinken felül folyt be az egyházi adó; most úgy látszik, néhol már elérkezett a pénz apályának az ideje. Egyik legfontosabb őrhelyünkről: Vácraól más egyházkerületbe távozott *Pap Béla*, kinek szolgálatától Dunamellék sokat várt.

Pestkörnyék épen olyan gyorsan fejlődik, mint Budapest, csak gyökerei még nem olyan mélyek. Egyházi adója 258.000 pengő, ezenkívül az önkéntes adományok összege 147.000 pengő. Szociális és jótékony célra 67.000 pengőt fordított, ami jóval felülhaladja a sáfártizedet, amennyiben összes jövedelmének 25%-a. Három és fél év alatt 9 új templomot és imaházat épített, 7 lelkipásztori és 7 vallásoktatói lelkészi állást szervezett. Panaszolja, hogy van olyan állami iskola, ahol a 15 tagú tantesztületben egy református sincs, pedig a növendékeknek tetemes része református. Továbbá: hiába adta ki a kormány azt a rendeletet, hogy a corpusos kereszt kitűzése tilalmas, rendeletének nem tud érvényt szerezni. Budafokon Juhász István egyházközségi főgondnok saját költségén renoválhatta a parochiát 5.200 pengő értékében.

*Solt*nak szép a leányköri és nőszövetségi munkája; szegénygondozása is példaadó. Dunapatajon az állami iskola tantesztülete a községtől nyert tiszteletdíját egy úrasztalterítő beszerzésére fordította. *Ordas* szomorú helyzete gondolkozóba ejt. Az egyke megtizedelte s ezért az iskola létszáma nem üti meg azt a mértéket, amelyik az államsegély folyósítását biztosítaná. A politikai község hiába vesz fel a költségvetésébe a református iskola támogatására segélyeket, a vármegye következetesen törli. A presbitérium kivetné adóba a fenntartáshoz szükséges összeget, de az egyházi adó együttes kezelésben lévén, a pénzügyminiszter nem engedi meg az adókulcs felemelését. Így aztán szépen a magyar igazgatás jóvoltából bénultan áll, pusztul egy iskola. *Ordas* kérte, hogy államosíthassa az iskolát, de az egyházmegye elutasította. Mit csináljon *Ordas*, kérdi a presbitérium? Melyik jómódú egyház vállalná el a hiányzó összeget?

Tolna csendes, rendes, minden a régi, csak a nagypalli árvaházban zszibong az élet ígérete.

Vértesalja a Darányi Diákházra 8.265.–, a Ravasz László jubileumi alapra 3.000.– pengőt adott. Az esperes elítéli az éjfélti istentiszteletekkel való próbálgatódzást. Én egész életemben különösen érdeklődtem az új dolgok iránt és sohasem tartottam magamat régimódi embernek; de azért én is figyelmeztetem a lelkészeket: ne annyira az új dolgokon kapjanak, mint inkább a régi, jó, kipróbált módszereket gyakorolják. Nekünk vigíliáink sohasem voltak s karácsony estéjén éjfélti istentisztelet helyett igyekezzünk arra, hogy a gyülekezet korán pihenőre térjen s reggel méltó módon járuljon az Úr asztalához. *Solt* és *Vértesalja* érdekes képet ad az egész egyházmegye anyagi helyzetéről. A solti egyházmegye egyházközségeinek földbirtoktulajdona kerekszámban 3343 hold; ennek értéke 5,215.000 pengő, az épületek értéke 2,137.000 pengő, az ingóságoké 96.282.– pengő. Az összes vagyon, ideszámítva a tőkék, a hasznos jogok és követelések értékét is 7,700.000 pengő ezzel szemben az összes teher 190.000 pengő; tiszta vagyon értéke: 7,511.000 pengő. A solti reformátusság anyagi helyzetét a következő adatok mutatják. A birtokában lévő földingatlan területe 188.000 kat. hold: ennek kataszteri tiszta jövedelme 1,575.000 korona; föld, ház és kereseti adójának: összege 651.000 pengő. Az összes gyülekezetek egyháza szükséglete 338.000 pengő, az iskolai szükségleteké 242.000 pengő, összesen 581.000 pengő, tehát az egyház szükséglete majdnem annyi, mint a reformátusok föld-, ház- és kereseti adójának az összege. Az egyházközségek ennek a szükségletnek legnagyobb részét vagy a maguk évenkénti hozzájárulásával, vagy pedig saját vagyonuk kamatjából hordozzák. Államsegélye, közösségi segélye, beleszámítva a lelkészek mindenféle fizetéskiegészítő államsegélyét, alig tesz ki 150.000 pengőt. Mindebből az a tanúság, hogy egy olyan egyházmegye, mint a solti, elbírná azt is, ha minden állami támogatás megszűnnék.

Vértesalja érdekes adatai a következők: Az egyházközségek birtokában van 2056 hold földbirtok. Területe népességének 29%-a református, ellenben a földbirtoknak csak 24%-a van református kézen. Az összes földbirtokok adója 940.000 pengő, ebből a reformátusok 254.000 pengőt fizetnek, vagyis a köztehernek 27%-át ők hordozzák. Az egyházak összes bevétele 470.000 pengő, kiadása 425.000 pengő. Ebből a hívek hozzájárulása: pénz, termény, közmunka kivételével 301.000, teljesítve 209.000 pen-

gő. A tőkevagyon jövedelme kb. 200.000 pengő. Mindebből az látszik, hogy Vértessalja a reformátusok állami adójának legalább 30%-át fizeti az egyház céljaira.

A kép végén számolok be arról, hogy lelkipásztoraink közül az idén is többen szereztek tudományos fokozatokat. Így doktori oklevelet szerzett Széky Endre, Jakos Lajos, Ecsedy Aladár, Tunyogi Csapó András, Nyíri Sándor, Garbai Imre. Már említettem, hogy Földes Papp Károly a filozófiából a szegedi egyetemen magántanári habilitációt szerzett. Örömmel emelem ki, hogy Babos Balázs református tanító a kolozsvári egyetemen államtudományi doktorátust szerzett.

Háztartás

Még csak arra mutatok rá, hogy egyházközségeink, magasabb közületeink és intézményeink nehéz *gazdasági válság* előtt állanak. Miután nincs meg a paritás a terményjövedelem és ipari munkabérek között, minden beszerzés, tatarozás, építkezés olyan hihetetlen összegbe kerül, hogy megrendíti az egyházak háztartását. A búza ára nem emelkedik, de a készpénzfizetésű belhivatalnokok illetménye igen. Jóllehet ez az emelkedés magában aránytalanul kevés a drágasághoz mérten, mily nehéz előteremteni ezt abban a közösségben, ahol a jövedelmet nem lehet fokozni. Egyházkerületünk is így jutott el második pénzügyi válságához. Óvóhelyek berendezése, a rettenetes tél okozta épületfenntartási károknak a helyrehozatala és a tisztviselők törvényes illetménytöbblete a dunamelléki egyházkerületet olyan gond elé állította, amelyből megszabadulni újabb áldozat igénybevétele nélkül nem tud.

Mindezek már részletkérdések, melyekkel a tárgysorozat rendjén újra találkozunk.

Összefogás

Jelentésemnek végére érkeztem. A napokban jelent meg Kormányzó Urunknak komoly, férfias szózata, amely lélekbevágó erővel hangsúlyozta, hogy nemzetünket ebben a szörnyű ítéletidőben csak az erők, érzések, gondolatok és akaratok összefogása, a nemzetnek *nagy lelki koncentrációja* mentheti meg. A koncentráció mindaddig vak tapogatódzás, amíg nem az a lényege, hogy egy akaratot, programot, életirányt, eszmekört ragadjunk meg mindnyájan s ebben találkozunk. Koncentrálni Isten törvényében és Krisztusban lehetséges, mert Ő maga minden megváltó, felszabadító, megtartó erőnek testté lett koncentrációja.

Az ő Felséges Jelenlétében zárom jelentésemet, ezzel az Igével: „Azért beszéltem ezeket néktek, hogy békességetek legyen én bennem, E világon nyomorúságotok léssen; de bízzatok: én meggyőztem a világot.” (Ján. 16:33.)